

N:o 1.

Ank. till Riksd. Kansli d. 3 Maj 1870, kl. 6 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckta motioner om upphörande af enskilda banker med sedelutgifningsrätt.

För behandlingen af åtskilliga vid denna riksdag till Banko-Utskottet hänvisade ärenden, har detta Utskott ansett nödigt sammanträda med Lag-Utskottet, hvadan ett i öfverensstämmelse med 47 § Riksdags-ordningen Sammansatt Utskott har att öfver dessa frågor sig utlåta.

Bland de till det sålunda Sammansatta Utskottets handläggning hörande ärenden förekomma fem motioner, hvilka öfverensstämma deruti, att de afse upphörande af alla enskilda banker med sedelutgifningsrätt.

Utaf dessa motioner är en väckt inom Första Kammaren, N:o 23, utaf Herr *Edvard Frisk*, som, i syftemål att utgifvande af myntrepresentativ genom enskilda bankinrättningar framdeles måtte alldeles försvinna och Riksbanken erhålla uteslutande rättighet dertill, föreslagit, att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t anhålla, det oktroj åt någon ny sedelutgifvande bank icke vidare måtte beviljas; anseende motionären fördelar härigenom skola vinnas bland annat deruti, att Riksbanken finge en betydligt ökad utlåning, som komme att inbringa en med flera millioner ökad vinst; att Riksbanken då kunde lemna handel, näringar och jordbruk tillräckligt rörelsekapital samt, bland annat, öka kreditiven till Manufakturdiskonten och Jernkontoret; att rântan å lån och kreditiv skulle blifva jemnare och billigare än nu, samt slutligen att allvarsamma vådor, som rättigheten för enskilda banker till sedelutgifning, efter motionärens åsigt, medför, komme att upphöra.

Inom Andra Kammaren har Herr *Jöns Pehrsson*, i motion N:o 36, bland annat, uti punkten 4:o yrkat, "att ingen ny sedelutgifvande bank hädanefter må oktrojeras, eller förnyande för gamla"; gående motionärens framställning, i hvilken äfven ingår en betydlig tillökning af Riksbankens fond för utlåning med omsättningsrätt, efter hvad det vill synas, ut derpå, att

nyssnämnda slags utlåning skulle blifva hufvudsak samt att utlåningsräntan kunde komma att hållas så låg som möjligt.

Herr *Hans Larsson* har, i motion N:o 151, framställt enahanda yrkande, för hvilket han likväl, under uttalande allenast hurusom rättigheten för enskilda banker till sedelutgifning vore ett privilegium och detta af den skadligaste beskaffenhet, förklarar sig icke anse nödigt att anföra några skäl.

Herr *Per Benjaminsson* har, i motion N:o 227, föreslagit, "att Riksdagen ville i underdånig skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Kungörelsen den 20 Maj 1864 med flera författningar rörande inrättande af "enskilda banker måtte upphävas, och besluta att ingen vidare oktroj må "meddelas för inrättande af någon ny enskild sedelutgifvande bank, och att "de redan oktrojerade enskilda bankerna vid nuvarande oktrojtids slut ingen "vidare förnyad oktroj må beviljas"; varande i sammanhang härmed af motionären föreslaget, att, i stället för upphörd privatbank, en låneafdelning af Riksbanken måtte inrättas i hvarje län för bedrivande af lånerörelse; till stöd för hvilka förslag motionären dock endast i allmänhet anført: hurusom de enskilda bankerna skulle vara öfvermåttan gifvande för delegarne, men lika skadliga för det allmänna; att de med en hög ränta ockra på folket, men att, om någon annan bank icke finnes, än Riksbanken, denna skulle komma i besittning af den vinst, som de enskilda bankerna nu erhålla i följd af, såsom motionären uttrycker sig, sedelfabrikation.

Slutligen har Herr *Ola Månsson*, i motion N:o 255, under erinran att vid innevarande riksdag ifrågasatts förhöjning både af allmänna bevillningen och af bränvinstillverkningsafgiften, samt under yttrande hurusom stora statsinkomster skulle kunna beredas genom förbehållande åt Riksbanken ensam af banksedelutgifning, yrkat, att ingen ny enskild sedelutgifvande bank måtte blifva oktrojerad och att, efter utgången af de nuvarande bankernas oktrojer, all sedelutgifningsrätt äfven för dem måtte upphöra.

För en så genomgripande förändring, som den uti nu anförda motioner yrkade, hvilken, äfven om densamma direkt afsåge endast upphörande af enskilda bankernas sedelutgifning, likväl utan tvifvel skulle hafva till följd de flesta bankers omintetgörande, ett syftemål, som äfven både i nu förevarande motioner och uti den offentliga diskussionen öfver ämnet uttalas, fordrades visserligen en vida grundligare utredning, än den motionärerne lemnat, utaf de fel och brister, som läggas de befintliga enskilda bankerna till last, och tillika något förslag rörande den organisation af bankväsendet man afser att sätta i stället för den närvarande. Uti en så vigtig angelägenhet kan det nemligen icke vara nog att upprepa i allmänna ordalag hållna påståenden, hvilka både till sin faktiska sanning äro åtminstone omtvistade, och hvilka, om än denna sanning icke kunde bestridas, torde innebära missförstånd, ej mindre om anledningarne till de olägenheter man öf-

verklagar, än äfven om medlen att afhjelpa dem samt om hvad som öfverhufvud kan fordras och påräknas utaf bankväsendet.

I saknad af sådan utredning och af något positivt förslag, måste Utskottet, då det icke kan instämma hvarken i motionärernes yrkanden eller i de skäl, som för desamma framkastats, stadna i villrådighet om hvilka delar af ett så omfattande ämne som detta kunde böra framhållas för Utskottets afstyrkande, och äfven löpa fara att föreventas en vare sig afsigtlig eller oafsigtlig missuppfattning af det syftemål man genom och efter de nuvarande enskilda bankernas upphörande afser.

Det vill dock synas, som detta syftemål egentligen vore att göra Riksbanken till den enda bankinrättningen i landet; och de fördelar, man framställer såsom kommande att härflyta häraf, gifva anledning antaga, att man vill inrätta denna banks utlåning åtminstone till en betydlig del på enahanda sätt, som den nuvarande så kallade allmänna diskontfondens.

I det utlåtande, Sammansatt Banko- och Lag-Utskott vid sistlidne riksdag afgaf, i anledning af då väckta motioner i samma syftning som de nu förevarande, meddelades en kort framställning af de åsigt, som gjort sig gällande, och de åtgärder, som beslutats under loppet af innevarande århundrade i fråga om landets bankväsende. I detta utlåtande erinrades hurusom först, år 1802, vid sidan af Riksbanken, inrättades en så kallad Riksdiskont, deri enskilde delegare upptogos; hurusom sedermera, efter 15 år, denna afskaffades och den så kallade diskontrörelsen, hvilken bedrefs på det sätt, som nuvarande omsättningsutlåning, öfvertogs uteslutande för Statens räkning genom bankodiskontverket, men jemte hvilket ett slags enskilda diskontinrättningar, nemligen Göteborgs, Malmö, Åbo och Göta-kanal-diskonter, oktroyerades; hurusom, efter dessas fall, bankodiskontverket ensamt bedref utlåningsrörelse, men snart nog, år 1823, Rikets Ständer hos Kongl. Maj:t gjorde framställning om beredande af tillfälle för enskilda bolag att idka bankrörelse, hvarvid dock, med anledning af den friska erfarenheten om följderna af Statens inblandning i de enskilda diskontinrättningarne, uttryckligt förbehåll gjordes, att Staten hvarken finge lemna något understöd af allmänna medel åt sådana bolag, eller på något sätt bidraga till deras upprätthållande eller utredning.

Denna framställning, som framkallade Kongl. Kungörelsen af den 14 Januari 1824 om tillåtelse att öppna enskilda bankinrättningar, gaf anledning till uppkomsten af sådana, sedan likväl först någon reda i penningväsendet blifvit förberedd genom beslutet vid 1828—1830 årens riksdag angående den s. k. realisationen.

Utskottet anhåller att här få fästa uppmärksamheten på några omständigheter uti bankväsendets historia under tidrymden efter utfärdandet

dels af nyssnämnda Kongl. Kungörelse, dels af lagarne den 1 Mars 1830 angående myntbestämningen och för Rikets Ständers Bank.

Riksbanken var ännu fortfarande någon tid landets enda bankinrättning. Dess grundfond utgjorde i början af den här ifrågavarande tidrymden 6,600,000 R:dr R:mt, men ökades efterhand, så att densamma jemte till bankens disposition befintliga öfverskott derutöfver utgjorde i runda tal: år 1834: 7,976,000; år 1840: 13,670,000; år 1850: 19,366,000; år 1860: 25,515,000, och år 1869: 28,850,000 R:dr.

Summan af de från Riksbanken dels i kreditivförslag och amorteringslån, dels i omsättnings- och vanliga banklån utestående försträckningar utgjorde: vid slutet af år 1834: 28,580,000 R:dr; vid slutet af år 1840: 31,726,000; vid slutet af år 1850: 33,429,000; vid slutet af år 1860: 44,163,000, och vid slutet af år 1869: 38,452,000 R:dr.

Riksbankens eget kapital har således under den omförmälda tiden fördubblats, och dess ställning i alla öfriga afseenden har tillika varit sådan, att hon i täflan med de efter hand uppkomna enskilda bankerna icke genom något yttre tvång hämmats.

Icke desto mindre, och ehuru den af Rikets Ständer år 1823 uttalade afsigten att "småningom göra den vidsträckta kreditrörelse umbärlig, som ditills måst för allmän räkning bedrifvas," och hvilken Rikets Ständer ansågo "hellre böra öfverlemnas åt enskilda omtanken, än utgöra föremål för Statsförvaltningens omsorg", ingalunda under den följande tiden alltid vunnit erkännande, utan tvärtom inrättande af nya enskilda banker tidtals vägrats, hafva sådana efter hand uppkommit och utvecklats. Intill år 1837 hade 3 sådana banker bildats; under nämnda år tillkommo ytterligare 3; först år 1847 ökades detta antal till 7 och det följande året till 8; år 1856 steg antalet till 9 och 1857 till 12, för att slutligen, sedan Rikets Ständer vid 1862—1863 årens riksdag förenat sig om ett förslag till banklag och Kongl. Maj:t gillat detta i alla hufvudsakliga delar, samt sedan i följd deraf Kongl. Maj:t, i motsats till hvad ända från 1857 iakttagits, ej vidare nekade oktroyer åt de bolag, hvilka sökte sådan, efter hand stiga till det nuvarande antalet af 26 banker.

Om under samma tid, som Riksbanken, såsom redan är nämnt, så högst betydligt tilltagit i styrka och äfven till förvaltningssättet undergått förändringar, hvarigenom hon ojemförligt bättre, än tillföre, kan lämpa sig till allmänhetens ändamålsenliga betjenande, icke desto mindre både antalet enskilda banker och deras betydenhet stigit, så läser detta icke kunna nöjaktigt förklaras annorlunda än genom allmänna rörelsens behof samt den nytta de enskilda bankerna beredt. Aldraminst läser en riktig eller ens rimlig förklaringsgrund, såsom understundom påstås, kunna finnas uti ett öfvervägande inflytande, som något fåtal mäktiga kapitalister skulle hafva

gjort gällande mot landets verkliga fördel, helst bankernas delegare här i landet, efter allt hvad af officiela uppgifter om dem kan slutas, endast till en ringa del utgöres af till en sådan klass hänförliga personer, men deremot till tusental utaf sådana, som hemta sitt hufvudsakliga uppehälle från inkomsten af deras arbete och bland dessa ett stort antal af landets mindre jordbrukare.

Om nu förhållandet är, att de enskilda bankerna uppfylla ett verkligt behof af bank-biträde, hvilket väl må kunna påstås, då t. ex. summan af från dem utlemnade försträckningar vid 1869 års slut utgjorde 83,000,000 R:dr, och allmänheten — oberäknadt bankernas egna delegares kapital — hos dem hade fruktbarande 52,000,000 R:dr, så borde det knappast kunna ifrågasättas att förbjuda fortvaron af dessa banker, med mindre än att en ändamålsenlig och utförbar plan till ett bättre vore uppgjord och öfverenskommen; och det torde alltså icke förtänkas Utskottet, att detsamma afstyrker Riksdagen att fästa afseende på de framställningar, hvilka föranledt detta utlåtande och hvilkas innehåll till det hufvudsakliga här ofvan är omförmäldt.

Utskottet kan detta så mycket mindre, som Utskottet icke delar åsikten om den principiela oriktigheten eller ändamålsvidrigheten för vårt land af ett fritt, ehuru inom lagbundna gränser ordnad och under verksam offentlig uppsigt stäldt, bankväsende, i hvilket äfven ingår bruket af den kreditform, som består i utgifvandet af skuldförbindelser, användbara såsom myntrepresentativ, eller af banksedlar.

Att närmare ingå i de frågor, som röra myntrepresentativet och huruvida detta bör vara förbehållet en bank ensam, eller utgifvande af sådant, inom gränser, som betrygga dess säkerhet, bör stå öppet åt flera banker m. m., skulle föra till alltför mycken vidlyftighet. Utskottet torde i stället genom ett exempel få söka antyda verkningarne på våra förhållanden af ett inställande utaf de enskilda bankernas sedelutgifning, och väljer dertill erfarenheten från en ort, hvarest å ena sidan bankväsendet och affärslifvet äro ganska betydligt utvecklade, och hvarest de flerahanda hjälpmedel, som en väl ordnad bankrörelse erbjuder, äro tillgodogjorda, samt hvarest, å den andra sidan, hufvudnäringen just utgöres af jordbruk, hvars idkare så ofta påstås lida skada, i stället att hemta nytta af bankerna.

Skånes enskilda bank, den äldsta bland alla sådana, håller kontor på 15 platser; och dess ställning var den 31 sistlidne Mars i nedannämnda delar följande:

diskonterade inrikes vexlar och utlånta:	R:dr 13,009,000.
å beviljade kreditiv, till belopp af 5,360,000, utestående.	„ 3,005,000.
köpta utländska vexlar och af sådana köp uppkomna fordringar på utrikes orter	„ 1,599,000.
hvilka poster tillsammans utgöra	R:dr 17,613,000.

Medlen till dessa försträckningar åt allmänna rörelsen, jemte hvilka banken naturligtvis innehar dels en betydlig kontant kassa, nämnda dag uppgående till nära 3 millioner R:dr, dels åtskilliga andra tillgångar och fordringar, som här ej behöfva uppräknas, hade banken dels uti den del af delegarnes kapital, som icke är nedlagd i in-tecknade skuldförbindelser och obligationer såsom grundfondssäkerhet, hvilken förstnämnda del utgjorde omkring R:dr 2,529,000. dels genom kapitaluppsamling på upp- och afskrifning samt deposition „ 9,436,000. dels slutligen genom egen banksedelutgifning „ 6,982,000.

Om Skånes enskilda bank förbjödes att utgifva egna banksedlar, skulle följdén nödvändigt blifva, att densamma måste inskränka sina försträckningar, sannolikt med ett ännu större belopp, än som motsvarade den upphörda sedelutgifningen; till hvilken verkan för näringarne och rörelsen är lätt att föreställa sig.

Skånes enskilda bank har först sedan några få år vunnit sin nuvarande betydenhet; redan före dess första inrättande fanns i provinsens förnämsta stad ett Riksbankens lånekontor, och vid sådant förhållande framträder af sig sjelf den frågan hvarföre, då Riksbanken redan länge haft ett kontor i orten, och då densamma, redan långt innan Skånes enskilda bank vuxit till sin nuvarande omfattning, egde betydliga egna tillgångar, uti hvilka hon kunnat vinna ytterligare förstärkning genom sådana på bankräkningar uppsamlade kapital, som Skånes enskilda bank visat vara tillgängliga, Riksbanken icke dragit till sig provinsens stora rörelse och utvecklats så, som förhållandena erbjudit och rörelsen kräfft.

Svaret på denna fråga finner Utskottet icke deri, att Riksbanken skulle saknat styrka nog för att upptaga en så stor rörelse, icke heller uti något som skulle häntyda på bristande nit eller förmåga hos dem, åt hvilka riksbankens förvaltning varit anförtrodd, utan hufvudsakligast deruti, att en centralinrättning och dertill en statsanstalt, ställd i sådana förhållanden af hvarjehanda slag, som Riksbanken, icke kan öfver hela vidden af ett vidsträckt land hvarken utveckla fulla krafter eller betjena näringarne så, som lokala anstalter kunna det. Och för öfrigt skulle ett försök att genom en enda bank uppfylla landets behof af bankbiträde, utan att, efter Utskottets öfvertygelse, kunna utfalla tillfredsställande, säkerligen erfordra så stora kapital och så omfattande anordningar, att deras användande för detta ändamål innebure en misshushållning, då samma ändamål kan med vida mindre ansträngning uppfyllas af en lokal anstalt.

Frågan huruvida ett lands behof af bankverksamhet i sin helhet rättast och bäst kan tillfredsställas genom denna verksamhets koncentrerande hos en stor centralbank med underlydande afdelningar, eller genom flera

fritt bildade banker, är af alltför stor omfattning, för att här kunna utredas, likasom Utskottet äfven nödgas afstå från att inlåta sig på den frågan, huruvida Staten må böra ega och förvalta en sådan centralanstalt; men obestriddigen uppställer statshushållningsläran och erfarenheten vissa grundsatser och villkor, mot hvilka man icke kan fela, utan att skadliga eller till och med olycksbringande följder inträda.

En bland dessa grundsatser, att nemligen en banks fordringar öfverhufvud måste i afseende på möjligheten att realisera dem vara så hastigt och lätt tillgängliga, att banken alltid är i stånd att fullgöra de sannolika krafven på inlösen af dess förbindelser, är så ofta framhållen, att ett återupprepande borde vara öfverflödigt. Men Utskottet har icke kunnat undvika detta, då en af de starkaste anmärkningarne mot nuvarande enskilda banker fortfarande gäller, att deras utlåning är ställd på korta tider, hvilken anmärkning ådagalägger, att man icke vill erkänna den nyss anförda grundsatsen och att man af bankerna fordrar hvad de icke kunna medgifva, annat än i en viss inskränkt mån, såsom ock de flesta, i motsats till hvad som påstås, verkligen göra.

Då botemedlet emot den nu omförmälda olägenheten och derjemte mot de dryga räntevilkor, som man klagat att de enskilda bankerna fordra, förmenas kunna frambringas derigenom, att Riksbanken trädde i stället för enskilda banker, synes Läruti ingå föreställningen och afsigten att Riksbankens utlåning skulle ställas på längre tider och mot låg ränta. Men att Riksbanken, synnerligast med de öfriga åligganden densamma fortfarande skulle hafva i afseende på upprätthållandet af stadga i penningväsendet, kunde på ett sådant sätt förvaltas och kunde tillfredsställa alla de förväntningar och anspråk, som utan tvifvel i stigande mån skulle framkomma, måste Utskottet på det högsta betvifla. Det behöfver blott eftersinnas, hurusom, oberoende af befintliga konjunkturer, bestämda, fördelaktiga lånevilkor framkalla en nästan obegränsad efterfrågan, för att finna, det alla tillgångar, Riksbanken kunde ega och anskaffa, måste blifva otillräckliga för det nu omförmälda ändamålet, än mindre lemna något öfrigt för andra ändamål, hvadan följden blefve, att antingen dessa, huru viktiga de än måtte vara, måste försummas, eller ock de lånesökandes anspråk blifva ouppfyllda.

Äfven det nu antydda förhållandet, att de — i hvarje fall allt för litet utvecklade och bestämda — afsigterna och meningarne i afseende på nytt ordnande af bankväsendet i sammanhang med nuvarande enskilda bankers upphörande äro af beskaffenhet att icke kunna godkännas, utgör ett skäl, förutom de flera, som här måste lemnas åsido, att icke för närvarande tillstyrka någon åtgärd, ledande till väsendtlig förändring af grunderna för vårt nuvarande bankväsende, om än förbättringar i en eller annan del kunna och

framdeles i sammanhang med andra betydande frågor i penningväsendet böra införas.

Då Utskottet för öfrigt nu egentligen endast har att besvara de ofvan omförmälda motionerna, inskränker Utskottet sig till hemställan, att desamma, nemligen Herr Edv. Frisks, N:o 23, Herr Hans Larssons, N:o 151, och Herr Ola Månssons, N:o 255, äfvensom Herrar Jöns Pehrssons, N:o 36, och Per Benjaminssons, N:o 227, i de delar, som nu varit föremål för pröfning, icke må till någon åtgärd föranleda.

Stockholm den 3 Maj 1870.

På Utskottets vägnar:

J. von Schwerin.

Reservation:

af Herr Grefve *J. O. Mörner*, som, ehuru han biträdt det slut, hvori Utskottet stadnat, dock icke kunnat till alla delar gilla de åsigter, som i motiveringen för Utskottets beslut finnas uttalade.